

درسنامه جامع قانون امور گمرکی

(بخش اول - تعاریف، سازمان و کلیات)

فصل دوم

اهداف، وظایف و سازمان گمرک ایران

۱- ماده قانونی

ماده ۲ - گمرک جمهوری اسلامی ایران سازمانی دولتی تابع وزارت امور اقتصادی و دارایی است که به عنوان مرزبان اقتصادی کشور نقش محوری و هماهنگ کننده را در مبادی ورودی و خروجی کشور دارد و مسئول اعمال حاکمیت دولت در اجرای قانون امور گمرکی و سایر قوانین و مقررات مربوط به صادرات و واردات و عبور (ترانزیت) کالا و وصول حقوق ورودی و عوارض گمرکی و مالیاتهای مربوطه و الزامات فنی و تسهیل تجارت است.

گمرک جمهوری اسلامی ایران برای انجام وظایف قانونی خود، سطوح واحدهای اجرایی مورد نیاز را بدون رعایت ضوابط و تقسیمات کشوری و ماده (۳۰) قانون مدیریت خدمات کشوری، متناسب با حجم و نوع فعالیتها تعیین می نماید. تشکیلات گمرک و واحدهای اجرایی متناسب با وظایف و ماموریتهای محوله توسط گمرک جمهوری اسلامی ایران تهیه می شود و پس از تایید وزیر امور اقتصادی و دارایی به تصویب هیات وزیران می رسد.

گمرک جمهوری اسلامی ایران شامل ستاد مرکزی گمرک ایران و گمرکهای اجرایی است.

۲- تحلیل

- گمرک یک سازمان دولتی است که زیرمجموعه وزارت اقتصاد فعالیت می کند.
 - گمرک وظیفه دارد مانند یک مرزبان اقتصادی، کنترل ورود و خروج کالاها را در مرزهای کشور به دست بگیرد.
 - نقش اصلی گمرک:
۱. اجرای قانون امور گمرکی و قوانین صادرات و واردات
 ۲. نظارت بر ترانزیت (عبور کالا از کشور)
 ۳. وصول حقوق ورودی، عوارض و مالیاتهای قانونی
 ۴. اعمال الزامات فنی (مثل استاندارد، بهداشت، امنیت و...)
 ۵. تسهیل تجارت (یعنی کمک به سرعت و سهولت انجام فرآیندها).
- گمرک برای انجام این وظایف، واحدهای اجرایی خود را ایجاد می کند و این تقسیم بندی لزوماً مطابق تقسیمات استانی و کشوری نیست.
 - ساختار گمرک شامل:
 - ستاد مرکزی گمرک ایران (در تهران، سیاست گذار و هماهنگ کننده)
 - گمرکهای اجرایی (در مرزها، بنادر، فرودگاهها و نقاط مختلف کشور برای اجرای عملیات).

۳- مثال کاربردی

فرض کنید یک شرکت ایرانی اقدام به واردات لوازم خانگی از کشور چین کرده است:

۱. کالاها به بندرعباس می رسند.

۲. در این نقطه، گمرک اجرایی بندرعباس مسئول بررسی اسناد، کنترل کالا و وصول حقوق ورودی است.
۳. اگر نیاز به تفسیر یا دستورالعمل خاصی باشد، ستاد مرکزی گمرک در تهران دستورالعمل لازم را صادر می‌کند.
۴. گمرک مانند یک دروازه‌بان عمل می‌کند: کالاهای مجاز را عبور می‌دهد، کالاهای مشروط را بعد از اخذ مجوز بررسی می‌کند و جلوی کالاهای ممنوع را می‌گیرد.

۴- نکات آزمونی

- گمرک ایران تابع وزارت اقتصاد است، نه وزارت صمت یا وزارت راه.
- گمرک نقش مرزبان اقتصادی دارد، یعنی مسئول نظارت بر ورود و خروج کالا در مرزها.
- گمرک دو بخش اصلی دارد:
 ۱. ستاد مرکزی
 ۲. گمرک‌های اجرایی
- واحدهای اجرایی گمرک الزاماً مطابق تقسیمات کشوری نیستند (این مورد جزو نکات پرتکرار آزمون است).
- تصویب ساختار و واحدهای گمرکی: ابتدا تهیه توسط گمرک، تأیید وزیر اقتصاد، تصویب هیأت وزیران.

۵- تصویرسازی ذهنی / جدول توضیحات

موضوع	گمرک
ماهیت	سازمان دولتی
وابستگی	تابع وزارت امور اقتصادی و دارایی
نقش اصلی	مرزبان اقتصادی کشور
وظایف کلیدی	اجرای قوانین گمرکی، کنترل صادرات و واردات، وصول حقوق ورودی و مالیات، الزامات فنی، تسهیل تجارت
ساختار	ستاد مرکزی + گمرک‌های اجرایی
تصویب تشکیلات	تهیه توسط گمرک → تأیید وزیر اقتصاد → تصویب هیأت وزیران
تقسیمات کشوری	نیازی به تبعیت از تقسیمات کشوری ندارد

۱- متن قانونی

ماده ۳ - وظایف و اختیارات گمرک ایران به شرح ذیل است:

- الف) اعمال سیاستهای دولت در زمینه صادرات و واردات و عبور کالا
- ب) تشخیص و وصول حقوق ورودی و سایر وجوه قابل وصول قانونی توسط گمرک ایران
- پ) انجام تشریفات قانونی ترخیص و تحویل کالا به صاحب یا نماینده قانونی وی و بررسی اسناد ترخیص به منظور احراز صحت شرایط ترخیص و وصول کسر دریافتی یا استرداد اضافه دریافتی
- ت) کنترل و نظارت بر امر عبور کالا از قلمرو کشور
- ث) اجرای قوانین و مقررات مرتبط با بازارچه های مرزی، مرز نشینان و پبله وران
- ج) اعمال مقررات گمرکی درباره معافیتها و ممنوعیتها در بخشهای صادرات قطعی، صادرات موقت، واردات قطعی، واردات موقت، کران بری (کابوتاژ)، عبور داخلی کالا، انتقالی، معاملات پایاپای مرزی، فروشگاههای آزاد، بسته ها و پیکهای سیاسی و پست بین الملل
- چ) اجرای قوانین و مقررات مربوط به تخلفات و قاچاق گمرکی، کالاهای متروکه و ضبطی
- ح) پیش بینی و فراهم نمودن زیرساختهای مورد نیاز برای اجراء و استقرار سامانه ها، رویه ها و روشهای نوین همچون پنجره واحد در فعالیتهای گمرکی
- خ) جمع آوری، تجزیه و تحلیل و انتشار آمار میزان واردات و صادرات کالا
- د) بررسی و شناخت موانع نظام گمرکی و برنامه ریزی در جهت رفع آنها
- ذ) اظهارنظر درباره پیش نویس طرحها، لوایح، تصویبنامه های مرتبط با امور گمرکی
- ر) اتخاذ روشهای مناسب جهت هدایت و راهبری دعاوی حقوقی و قضائی در رابطه با امور گمرکی
- ز) آموزش کارکنان و نظارت و انجام بازرسی اعمال و رفتار کارکنان گمرک، کشف تخلف و تقصیرات اداری آنان
- ژ) بازرسی از واحدهای اجرائی گمرکی و نظارت بر عملکرد آنها و ساماندهی کمی و کیفی مبادی ورودی و خروجی
- س) رسیدگی و حل اختلافات ناشی از اجرای قانون و مقررات گمرکی فی ما بین گمرک و صاحب کالا برابر قوانین و مقررات مربوطه
- ش) گسترش ارتباطات بین المللی، انعقاد تفاهمنامه و موافقتنامه های گمرکی دو یا چند جانبه، عضویت و تعامل فعال با سازمانهای بین المللی و گمرکی با رعایت اصل هفتاد و هفتم (۷۷) قانون اساسی و قوانین مربوطه
- ص) رعایت توصیه های سازمان جهانی گمرک، قراردادهای بازرگانی و توافقنامه های منعقد شده یا پایاپای در چهارچوب قوانین و مقررات مربوطه
- ض) رعایت مفاد قانون اجرای سیاستهای کلی اصل چهل و چهارم (۴۴) قانون اساسی به منظور واگذاری امور غیر حاکمیتی گمرکی به بخشهای خصوصی و تعاونی
- ط) استفاده از فناوریهای نوین و تجهیز اماکن گمرکی به ابزارهای پیشرفته جهت افزایش کارایی و بهبود انجام تشریفات گمرکی
- ظ) تمهیدات لازم برای تسهیل امور تجاری، تشویق صادرات و گسترش عبور کالا
- ع) تسهیل فرآیندهای گمرکی با هدف توسعه گردشگری
- غ) انجام سایر وظایف گمرکی به موجب این قانون و یا سایر قوانین و مقررات

۲- تحلیل

این ماده نقشه‌ی کامل وظایف و اختیارات گمرک ایران را نشان می‌دهد. به زبان ساده:

- گمرک ایران فقط یک سازمان اجرایی برای گرفتن عوارض نیست، بلکه:
 ۱. سیاست‌گذار اقتصادی در مرزها است.
 ۲. مجری قوانین و مقررات صادرات و واردات است.
 ۳. مرکز کنترل تخلفات، قاچاق و ممنوعیت‌ها است.
 ۴. بانک آمار تجارت خارجی کشور است.
 ۵. مرجع آموزش، بازرسی و رسیدگی به اختلافات است.
 ۶. پل ارتباطی ایران با گمرک‌های بین‌المللی است.

به عبارتی گمرک ترکیبی از نقش‌های امنیتی، اقتصادی، نظارتی و خدماتی را در خود دارد.

۳- مثال‌های کاربردی

فرض کنید شرکتی قصد واردات خودرو دارد:

- گمرک موظف است سیاست دولت در واردات خودرو (مثلاً مجاز، مشروط یا ممنوع بودن) را اعمال کند.
- حقوق ورودی (مثلاً ۴٪ ارزش گمرکی + سود بازرگانی) را محاسبه و وصول می‌کند.
- اسناد و مدارک را بررسی کرده و اگر کسری پرداخت وجود داشت، اخذ می‌کند و اگر اضافه پرداخت شده، استرداد می‌دهد.
- اگر خودرو برای گردشگری موقت وارد شود (ورود موقت)، گمرک مقررات مربوطه را اجرا می‌کند.
- در نهایت آمار ورود خودروها را جمع‌آوری و منتشر می‌کند.

۴- نکات آزمونی

- وظایف گمرک بسیار گسترده است؛ از امور مالی (وصول حقوق ورودی) تا امور قضایی (حل اختلافات) و حتی آموزشی (آموزش کارکنان).
- کنترل عبور کالا از قلمرو کشور از وظایف کلیدی گمرک است.
- مقررات مربوط به بازارچه‌های مرزی، مرز نشینان و پيله‌وران مستقیماً زیر نظر گمرک است.
- یکی از سؤالات پرتکرار: «گمرک ایران موظف به جمع‌آوری و انتشار چه آماری است؟» → پاسخ: آمار میزان واردات و صادرات کالا.
- در بعد بین‌المللی: گمرک ایران می‌تواند تفاهم‌نامه و موافقت‌نامه گمرکی منعقد کند اما با رعایت اصل ۷۷ قانون اساسی (یعنی نیازمند تصویب مجلس است).
- وظایف غیرحاکمیتی گمرک باید طبق اصل ۴۴ به بخش خصوصی و تعاونی واگذار شود (مثل انبارداری یا باربری).

۵- تصویرسازی ذهنی / دسته‌بندی وظایف

برای یادگیری سریع، وظایف گمرک را می‌توان در ۶ دسته اصلی خلاصه کرد:

دسته وظایف	نمونه وظایف
اجرایی و مالی	وصول حقوق ورودی، ترخیص کالا، کنترل عبور کالا
نظارتی و کنترلی	اجرای مقررات معافیت‌ها و ممنوعیت‌ها، مبارزه با قاچاق، کنترل بازارچه‌ها و پيله‌وران
حقوقی و قضایی	رسیدگی به اختلافات، راهبری دعاوی حقوقی، نظارت بر تخلفات کارکنان
فنی و زیرساختی	ایجاد سامانه‌ها مثل پنجره واحد، استفاده از فناوری نوین، تجهیز گمرک‌ها
آموزشی و آماری	آموزش کارکنان، بازرسی واحدها، جمع‌آوری و انتشار آمار واردات و صادرات
بین‌المللی	رعایت توصیه‌های سازمان جهانی گمرک، انعقاد موافقت‌نامه‌ها، گسترش ارتباطات بین‌المللی

۱- ماده قانونی

ماده ۴:

الف) رئیس کل گمرک ایران از سوی وزیر امور اقتصادی و دارایی منصوب می‌شود و به عنوان بالاترین مقام اجرایی گمرک در چهارچوب قوانین و مقررات قانونی مربوطه، اداره امور گمرک، پیشنهاد تشکیلات و بودجه، استخدام، عزل و نصب کارمندان، نقل و انتقال آنان از واحدی به واحد دیگر، نمایندگی گمرک در کلیه مراجع قانونی و حقوقی با حق توکیل به غیر و ارجاع به داوری در موارد لزوم و اعمال نظارت بر حسن اجرای وظایف محوله به گمرک را زیر نظر وزیر امور اقتصادی و دارایی بر عهده دارد. همچنین وی هم‌تراز مقام‌های موضوع بند (د) ماده (۷۱) قانون مدیریت خدمات کشوری است.

ب) معاونان گمرک بنا به پیشنهاد رئیس کل گمرک ایران و تایید وزیر امور اقتصادی و دارایی با حکم رئیس کل گمرک ایران منصوب می‌شوند.

پ) کارکنان گمرک از نظر مقررات استخدامی مشمول قانون مدیریت خدمات کشوری و اصلاحات بعدی آن می‌باشند و با عنایت به ویژگی‌های خاص و اهمیت و مسئولیت‌های مشاغل گمرک و تاثیر آن بر وصول درآمدها، از امتیاز جداول حق شغل موضوع ماده (۶۵) قانون مذکور با ضریب (۱/۲) برخوردارند. گمرک می‌تواند برای تامین نیروی انسانی واحدهای اجرائی نسبت به جابه‌جایی نیروهای انسانی با توجه به مدارک تحصیلی و تجارب و تخصص آنان برای تصدی پست‌های سازمانی اقدام نماید.

بار مالی اضافی ناشی از اجرای این قانون از محل درآمدهای حاصل از این قانون تامین می‌گردد.

۲- تحلیل

- رئیس کل گمرک بالاترین مقام اجرایی است و زیر نظر وزیر اقتصاد فعالیت می‌کند.
- وظایف رئیس کل شامل:
 - اداره کلیه امور گمرک
 - پیشنهاد تشکیلات و بودجه
 - استخدام، عزل و نصب کارمندان و جابه‌جایی آنان
 - نمایندگی گمرک در مراجع قانونی و ارجاع به داوری
 - نظارت بر حسن اجرای وظایف محوله
- معاونان گمرک توسط رئیس کل پیشنهاد و با تأیید وزیر منصوب می‌شوند.
- کارکنان گمرک:
 - تابع قانون مدیریت خدمات کشوری
 - به دلیل اهمیت شغل، از امتیازات شغلی ویژه (ضریب ۱/۲) برخوردارند
 - امکان جابه‌جایی با توجه به تخصص و تجربه برای تصدی پست‌ها وجود دارد
- تأمین منابع مالی: تمام بار مالی اضافی اجرای قانون از محل درآمدهای گمرکی تأمین می‌شود.

۳- مثال‌های کاربردی

۱. فرض کنید رئیس کل گمرک تصمیم می‌گیرد یک گمرک مرزی جدید ایجاد کند:
 - پیشنهاد تشکیلات و بودجه را آماده و به وزیر ارائه می‌دهد.
 - کارمندان مورد نیاز را منصوب و جابه‌جا می‌کند.
 - بر عملکرد گمرک نظارت می‌کند.
۲. یک معاون گمرک برای بخش واردات کالاها منصوب می‌شود:
 - رئیس کل او را پیشنهاد می‌دهد و وزیر تأیید می‌کند.
۳. کارکنانی که در گمرک بندرعباس مشغول به کارند، به دلیل مسئولیت حساس وصول درآمد، امتیازات شغلی بیشتری نسبت به سایر کارکنان دولتی دارند.

۴- نکات آزمونی

- رئیس کل گمرک توسط وزیر امور اقتصادی و دارایی منصوب می‌شود.
- معاونان با پیشنهاد رئیس کل و تأیید وزیر منصوب می‌شوند.
- کارکنان گمرک امتیاز ضریب ۱/۲ نسبت به جداول حق شغل دارند.
- جابه‌جایی نیروها با توجه به تخصص و تجربه مجاز است.
- بار مالی اضافی اجرای قانون از محل درآمدهای گمرکی تأمین می‌شود.

۵- جدول خلاصه امتیازات و ساعات کاری کارکنان گمرک

ردیف	سمت	نحوه انتصاب	امتیاز شغلی	قوانین مرتبط
۱	رئیس کل گمرک	وزیر امور اقتصادی	بالاترین سطح (همتراز بند د ماده ۷۱)	قانون مدیریت خدمات کشوری
۲	معاونان گمرک	پیشنهاد رئیس کل + تأیید وزیر	مطابق پست سازمانی	قانون مدیریت خدمات کشوری
۳	کارکنان گمرک	استخدام مطابق قانون مدیریت خدمات کشوری	ضریب ۱/۲ نسبت به جداول حق شغل	قانون مدیریت خدمات کشوری
۴	جابه‌جایی نیروها	توسط گمرک با توجه به تخصص و تجربه	-	-
۵	تأمین بار مالی	از محل درآمدهای گمرکی	-	-